

VERENA PERKO, DOC. DDR.

Univerza v Ljubljani
verena.perko@siol.net

VLOGA DEDIŠČINSKE INTERPRETACIJE PRI VAROVANJU IN OHRANJANJU ARHEOLOŠKE DEDIŠČINE

**ROLE OF INTERPRETATION IN PRESERVATION
OF ARCHAEOLOGICAL HERITAGE**

Uvod

V Sloveniji veliko govorimo o interpretaciji dediščine, žal pa še vedno zelo capljamo na repu držav, ki so pred skoraj dvema desetletjema sledile slovenski pobudi in ustanovile združenje *Interpret Europe*.¹ V zadnjih desetletjih, ki bi jih lahko označili kot dobo dediščine, nam ni uspelo razviti lastnega izobraževanja ali vsaj usposabljanja, ki bi povežalo dediščinske ustanove v skupnih prizadevanjih. Tudi lastne, poenotene definicije interpretacije ne premoremo (Draženović in Smrekar, 2020). Posledično se z interpretacijo ukvarja marsikdo, ki se ni nikoli potrudil odkriti njenih

teoretičnih in hermenevtskih temeljev, ne zavedajoč se usodnih družbenih razsežnosti dediščinjenja². Tako npr. muzeji, ki so po svoji medijski naravi (Šola, 2003; Maroevič, 2021) naravnost poklicani k širjenju interpretativnih znanj, plačujejo drugim zanj. Dediščinska interpretacija je ključ dostopnosti, je nujnost uspešne implementacije dediščinskih vsebin v sodobno družbo in je temelj participatornega, inkluzivnega dediščinjenja, kar je predmet številnih mednarodnih listin (Glažar, 2008, p. 31–51) kakor tudi slovenskih zakonskih podlag.³ Pa vendar drži, da pri nas komajda ločimo dediščinsko interpretacijo od znanstvene, ki se med seboj bistveno razlikujeta

* Dr. Tadeju Curku in mag. Luciji Perko se iskreno zahvaljujem za kritično branje in utemeljene pripombe, z njuno pomočjo je besedilo boljše.

1 Med pobudniki in ustanovitelji sta bila tudi Marjeta Keršič Svetel in mag. Boris Deanovič. Spletna stran: <https://interpret-europe.net/>.

2 Dediščinjenje pomeni ukvarjanje z dediščino, kar se nanaša predvsem na interpretiranje, a tudi varovanje in ohranjanje, manj pa na znanstveno preučevanje z vidika temeljnih znanosti.

3 Zakon o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 16/08, 123/08, 8/11 – ORZVKD39, 90/12, 111/13, 32/16 in 21/18 – ZNOrg).

predvsem po svojih družbeno-socialnih ciljih. Vzroke takega stanja je med drugim treba iskati predvsem v preskromnem teoretičnem poznavanju stvari. Lahko bi rekli, da je že kritična masa splošnega poznavanja specifičnosti slovenskega dediščinskega prostora prešibka, da bi lahko povezala ustanove in posameznike v skupnih prizadevanjih za varovanje in ohranjanje dediščine – in čemur navsezadnje interpretacija tudi služi.⁴

Avstralsko-britanska raziskovalka Laurajane Smith trdi, da ne obstaja nekaj takega, kar bi bilo že vnaprej prepoznano kot kulturna dediščina. Dediščina je to, kar družba prepoznava kot vrednoto (Smith, 2006, p. 13). Ugotovitev še posebej velja za arheološko gradivo, ki brez interpretacije (navkljub znanstvenim objavam) ostaja ljudem nepoznano in brez pravih možnosti, da bi postalo družbena vrednota, za katero skupnost meni, da jo je treba ohranjati. Govorimo torej o nečem, kar v očeh ljudi šele mora postati dediščina in sodi predvsem k odnosu človeka do dediščinskega okolja – čeravno v posameznih primerih že ima pravni status dediščine. Interpretacija terja globlje umevanje družbenih pomenov dediščinskih pojavov, ki pa ga temeljne znanosti, med njimi tudi arheologija, ne morejo nuditi (Perko, 2021b). Brez natančnih opredelitev skupnostnih, na družbenih potrebah zasnovanih ciljev je ukvarjanje z interpretacijo podobno brezplodnemu tavanju v močvirju dediščinske (ne)pomenskosti in zapravljena priložnost, da bi družba oplemenitila svoj identitetni, izobraževalni, gospodarsko razvojni, družbeno-socialni in – da – tudi politični kapital.⁵ Vse naštetu so bistvene družbene funkcije dediščine, ki še posebej veljajo za arheološko dediščino (Lowenthal, 1998; Holtorf, 2007).

.....
4 V prid holističnega heritološkega pristopa namenoma ne uporabljam izraza kulturna dediščina, temveč zgolj dediščina, saj želim poudariti neločljivost kulturne in naravne dediščine in kar je še posebej evidentno v primeru dediščine, pridobljene z arheološko metodo, ki odraža neločljivost življenja od prostora .

5 Osnovna načela prezentacije in interpretacije dediščine, ki jih priporoča listina Ename (ICOMOS 2008), so: načelo dostopnosti in razumevanja, načelo informacijskih virov (interpretacija mora temeljiti na dokazih, pridobljenih s preverjenimi znanstvenimi in strokovnimi metodami in živimi kulturnimi tradicijami), načelo vključevanja, načelo proučevanja, usposabljanja in spremljanja izvajanja (glej: <http://icomos.splet.arnes.si/files/2015/06/doktrina2.pdf>).

Kaj so »zličkarji« dali sodobnemu svetu?

Arheologija je bila v očeh elitne javnosti vedno privlačna (Schnapp, 1996; Schnapp, 2008; Trigger 2006).⁶ Od svojih najzgodnejših oblik antikvarizma v starem veku, prek brskanja rimskih zavojevalcev po grobovih za starinami kot kronskega dokaza zmage nad Korintom in s ciljem nasititi imperialistični pohlep starega Rima, pa vse do renesančnih odkritij sijajnih antičnih umetnin je bila arheologija v domeni bogatih in izobraženih (Schnapp, 1996; Pallottino, 1968). Že v svojih najbolj ranih začetkih so izkopavanja služila ostentaciji moči in bogastva izbrancev, a hkrati je bila arheologija ne le način pridobivanja specifičnega znanja o preteklosti, temveč je preteklost tudi sama (so)ustvarjala.⁷ Prvi zametki znanstvene arheologije so povezani z odkritjem in raziskovanjem Herkulaneja in Pompejev (Venetucci, 2007, p. 133). Odkritja so sodobnemu svetu spremenila pogled na antiko in sooblikovala podobo sodobnega zahodnega sveta. Spodbudila so prenovo velikih mestnih središč po vzoru ortogonalne zasnove antičnih mest. Izkopanine so navdihovale umetnike, obrtnike, industrijske in modne oblikovalce. V duhu Winkelmannove teorije je neoklasicistična podoba stavb in mestnih središč izpričevala napredek ter demokratičnost zahodnega sveta (Venetucci, 2007, 124).

S triperiodnim sistemom je skandinavska arheologija v začetku 19. stoletja postavila temelje sodobne metodologije in kronologije, kar morda lahko označimo kot največji prispevek sodobni družbi (Schnapp, 1996, 292). S presaditvijo evolucionizma na tla kulture, kar se je zgodilo prav na polju arheologije, so se oblikovali novi principi raziskovanja preteklosti. Tipologija, tehnologija in stratigrafija, tri temeljna »orodja« arheološke znanosti, so odprle pot visoki stopnji znanstvene metodike, ki so jo povzeli pri prezentacijah preteklih civilizacij in kultur tudi muzeji (Schnapp, 1996, 321; Hudson, 1988, p. 67). Kulturni evolucionizem je močno vplival na oblikovanje specifičnega, imperialističnega pogleda na preteklost in sodobni svet. Omogočil je

.....
6 O pomenu arheologije za sodobno družbo sem že večkrat pisala, najobširneje v Perko, 2014, p. 177 in tam navedena literatura, glej tudi Perko, 2021a.

7 Primerov je veliko, a med najbolj slikovite sodi ekspedicija cesarice Helene v Jeruzalem, kjer je z izkopavanji oskrbela krščanske relikvije in jih slovesno prenesla v novoustanovljeno mesto Konstantinopol, ki je s tem dobilo sloves najsvetejšega krščanskega mesta, glej Herrin, 2009, str. 11 in sledeče.

znanstveno utemeljevanje in družbeno sprejemljivost razdelitve sveta, kolonialistične nadvlade in grobega ekonomskega ter kulturnega izkoriščanja (Díaz-Andreu, 2007). Temu so močno pripomogle tudi zbirke arheoloških predmetov, nagrabljene v koloniziranih in drugih deželah ter razstavljene kot nema priča kulturne in politične nadmoči Zahoda (Hudson, 1988). Od tu dalje je bil le še korak do kulturno historične paradigme, ki je ob boku mnogih drugih znanosti pripomogla k rojstvu rasističnih teorij in s tem tudi k uničenju, ki ga je prinesla druga svetovna vojna. V povojni dobi hitre obnove se je arheologija odmaknila od politično zlorabljenega paradigme (Arnold, 2002). Iz volje po znanstveni nevtralnosti in politični nekontaminiranosti se je rodila procesna arheologija s poudarkom na dodelani metodologiji in specifični, toda javnosti nedostopni terminologiji (Skeates, 2000; Smith, 2004; Merriman, 2004a; Johnson, 2010). Z naraščajočimi identitetnimi, izobraževalnimi in gospodarskimi potrebami postmodernistične družbe se je v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja začelo poprocesno gibanje, ki je med drugim rezultiralo tudi v rojstvu interpretativne arheologije in predvsem v pojavu arheologije za javnost (Merriman, 2004; Perko, 2014 in tam navedena literatura). Interpretacija je na področju (arheološke) dediščine in muzejev postala »čarobna« beseda, ki naj bi odprla težko okovana vrata sodobne, močno razvejane in komaj še obvladljive arheološke znanosti. Vodila naj bi sodobno družbo v živo, navdihujoče in zdravilno srečanje s preteklostjo, pri čemer zavzema arheološka dediščina presodno vlogo (Merriman, 2002).

Dediščina je (samo) to, kar družba prepozna kot vrednoto

V različnih dobah bi na vprašanje, kaj je dediščina, dobili zelo različne odgovore, kar nas usmerja na presenetljivo, že omenjeno ugotovitev Laurajane Smith, da ne obstaja nekaj takega, kar bi bilo vnaprej prepoznano kot kulturna dediščina (Smith, 2006, p. 13; Plestenjak, 2013 in tam navedena literatura). Logičen zaključek se glasi, da je dediščina v realnem svetu to, kar družba prepozna kot vrednoto. Vse drugo, kar ostaja neznano in s tem nekakšen tujek v kolektivnem zavedanju, pa je navkljub zakonskim določbam obsojeno na pozabo in sčasoma tudi na propad ali celo uničenje.

Ideja dediščine je torej inherentno zaobjeta v vrednotah vsakokratnega družbenega okolja. Je neločljivo povezana z znanji, verovanji, tradicijo in ideologijami ter brez dvoma tudi s (sedanjimi in preteklimi) politikami izvornega dediščinskega okolja (Harrison, 2013, p. 32). Iz česar sledi, da je pri kakršnem koli ukvarjanju z dediščino poznavanje družbenih kontekstov dediščinjenja ključnega pomena. Nučen je skupen razmislek o družbeno-zgodovinskih razmerah in politikah z vidika vrednot, ki so v preteklosti sooblikovale (in še sooblikujejo) neko družbo. Nastale (trenutno veljavne) vrednote so se v družbi rojevale in oblikovale v skladu z ideologijami na način, da je skupnost nekaj sprejela in ohranjala ter še ohranja kot vrednoto ali pa zavračala in s tem izrinila iz kolektivnega spomina (Šola, 2015). Zapisano so vzroki, ki narekujejo, da mora biti vsaka dediščinska dejavnost načrtovana na način, ki vodi v odprt, interdisciplinaren in medinstitucionalen dialog z javnostmi.

Naj pojasnim: V zahodnem svetu, kamor se Slovenci radi prištevamo, so v preteklosti – in še posebej v polpreteklosti – veljale specifične vrednote, ki niso (bile) ne iste in ne enake kot v vzhodnoevropskem kulturnem prostoru. Naj omenim samo nekatere izmed najbolj prepoznavnih: imperialistične, kolonialistične, krščanske in liberalistične so samo nekatere izmed njih, ki se na tak ali drugačen način odražajo v procesih dediščinjenja. Tudi rasizma in totalitarizma s svojimi sprevrženimi »vrednotami« nikakor ne gre prezreti, ki pa v resnici nikoli nista poznala pravih meja.⁸ Nekatere vrednote so si bile vsepovsod podobne, včasih so bile celo skupne, a so se zaradi specifičnosti vsakokratnega družbenega prostora pomensko razlikovale. Iz tega sledi, da je ideja dediščine in dediščinskih konceptov (in s tem neločljivo povezane dediščinske teorije, a tudi arheologije in muzeologije) v vsej svoji univerzalnosti za vsakokratno kulturno in historično obdobje edinstvena. V skladu z družbenimi vrednotami se oblikuje specifičen odnos in identifikacija tega, kar postaja ter postane dediščina, pri čemer se implicitno opuščajo ali celo izključujejo kontradiktorne vsebine, ki pa so lahko drugim skupnostim in kulturam prvenstvene ali

.....
8 Tako je npr. med obema vojnama, v času SHS in kraljevine Jugoslavije, veljalo uradno stališče, ki je zagovarjalo jugoslovansko raso, glej Aleksandar Ignjatović, *Jugoslovenstvo u arhitekturi 1904–1941*, 2007.

pa vsaj upoštevanja vredne.⁹ Navidezno so ideje in koncepti dediščinjenja univerzalni in so si (lažno) podobni, le redko pa so pomensko povsem enaki. Vsekakor je naloga tistih, ki se ukvarjajo z dediščino in dediščinjenjem, da razlike prepozna(va)jo in ugotovijo njihov pomen v kontekstu svojega lastnega dediščinskega okolja. Prepoznati je treba, katera »uvožena« izhodišča teoretično in praktično niso sprejemljiva ali so celo škodljiva, katera so bila prezrta, ter vzroke za to predstaviti v širši diskusiji. Predpogoj za tovrstne analize so poglobljene študije, ki služijo tudi za izhodišče lastne doktrine dediščinjenja (Harrison, 2013, p. 20).

Slovenci premoremo dokaj solidno dediščinsko zakonodajo, ki pa jo bo v bližnji prihodnosti treba posodobiti.¹⁰ Država je ratificirala domala vse mednarodne listine, ki se nanašajo na dediščino in dediščinjenje. Teoretičnim dediščinskim temam pa kljub temu nismo posvetili potrebne pozornosti v smislu holističnega heritološkega pristopa. Z redkimi izjemami še vedno pogrešamo širše zasnovane raziskave, ki bi razkrivale specifičnost našega družbeno-zgodovinskega in političnega konteksta (Habjanič and Perko, 2018). To je brez dvoma eden od glavnih vzrokov, da smo v družbenem in dediščinskem smislu obtičali na tranzicijskem, polpreteklem pomenu pojma dediščine, ki še vedno kaže značilnosti hierarhične statičnosti in kar vodi v praksi do čedalje večjega razkoraka med ustanovami in uporabniki ter tudi v nepovezanost med dediščinskimi ustanovami, muzeji in zavodi. Ni zanemarljivo dejstvo, da je arbitrarna in nesmiselna ločitev ustanov varovanja kulturne in naravne dediščine v praksi postala velika ovira k holističnemu, sodobnemu pristopu v procesih dediščinjenja. (In kar ustvarja v ljudeh občutek dediščinske nemoči in malodušja, ki ga izkoriščajo dobičkarji na vseh ravneh.)

Interpretacija je presodno povezana z družbenimi (in s tem implicitno tudi s političnimi) pomeni dediščine; na eni strani jih odslikuje, na drugi pa soustvarja in utrjuje. Iz tega sledi, da po svoji naravi odpira in terja širše ter globlje umevanje pomenov

9 Posebej zgovoren je primer pregledne publikacije, ki jo je v Angliji objavil Peter Vergo, *The New museology*, London : Reaktion Books, 1989. Avtor v celoti prezre vzhodne muzeološke šole s predstavniki Z. Stranskega, I. Maroevića in T. Šole in drugih, ki so prispevali relevantne teoretične dosežke. Mladi strokovnjaki iz beograjske heritološke šole upravičeno govorijo o kolonizaciji znanja (Popadić, 2017).

10 Zakon o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 16/08, 123/08, 8/11 – ORZVKD39, 90/12, 111/13, 32/16 in 21/18 – ZNOrg).

dediščinskih pojavov, posebej tistih, ki se nanašajo na potrebe sodobne družbe, npr. identitetne, razvojne ali katere druge družbeno relevantne teme. Vključevati mora javnost in skupnost kot odločilna dejavnika ohranjanja ter varovanja dediščine v izvornem prostoru. Interpretacije brez opredelitve skupnostnih, v družbenih potrebah zasnovanih ciljev si ni moč predstavljati, če pa se navkljub temu odločimo za izvedbo, bo vnaprej obsojena na neuspeh in neprofesionalno trošenje denarja.

Zakaj interpretacija in čemu jo arheološka dediščina še posebej potrebuje?

Za pionirja sodobne dediščinske interpretacije veljata Američana John Muire (1838–1914) in Enos Mills (1870–1929). Oba sta poudarjala čustveno in razumsko plat doživljanja dediščine ter pomen pripovedovanja interpretativnih zgodb (Slack, 2021, p. 12). Leta 1957 je Freeman Tilden (1883–1980) objavil danes splošno znanih šest načel interpretacije (Tilden, 1957). Tildnova izhodišča sta nadgradila Larry Back in Ted Cable z nadaljnjimi devetimi načeli, ki služijo interpretatorjem predvsem kot opora pri načinu razmišljanja (Beck, and Cable, 2002; Knudson et al., 2003; Slack, 2021, p. 12). Sam Ham je izhajajoč iz polja konstruktivistične učne teorije pokazal na nesmiselnost zasipanja javnosti z naključnimi, med seboj nepovezanimi (znanstvenimi) informacijami. Obiskovalcu je treba ponuditi relevantne teme, ki naj ga spodbudijo k lastni miselni ustvarjalnosti.¹¹ To je vodilo Sama Hama k modelu interpretacije, imenovanemu T-O-R-E, ki temelji na aktivnem čustvenem in intelektualnem sodelovanju javnosti (Ham, 2013, p. 19).¹² Interpretativna tema pri tem predstavlja osrednjo idejo (torej ne predmet ali najdišče), organizirano kot sporočilo na način, ki ustrezno vpeljuje izbrano dediščino (predmet ali najdišče) in je hkrati tudi relevantna za obiskovalce. Relevantno pa je vse tisto, kar je smiselno in osebno umerjeno, kar cilja na vsebine, ki so ljudem mar in/ali jih zanje skrbi. Na ta način interpretacija izpolni pričakovanja, izzove pozornost, je poučna in javnosti tudi zanimiva, še boljše, če je tudi prijetna in zabavna (Ham, 2013). Obiskovalca obogati za nova spoznanja

11 Leta 2013 je izšlo njegovo temeljno, danes vsesplošno upoštevano delo *Interpretacija: Razlikovanje z namenom* (Ham, 2013).

12 T-O-R-E so kratice ključnih interpretacijskih dejavnikov: T kot tematsko, O kot organizirano, R kot relevantno in E kot *enjoyable* (slov. prijetno, zabavno).

in spremeni njegova (stereotipska) stališča.

Znanstvena, tudi primarna interpretacija se razlikuje od dediščinske, sekundarne interpretacije. Hans Gadamer, najpomembnejši zastopnik filozofske hermenevtike, ugotavlja, da je »*znanstveno poročilo namenjeno strokovnjaku in je zaradi rabe specifične terminologije razumljivo predvsem tistemu, ki se dobro spozna na raziskovalni položaj in razume jezik raziskovanja*« (Gadamer, 2001, p. 5 in 9). Razlikujejo se torej jezik, metoda, ki izhaja iz primarne temeljne znanosti, kot tudi ciljna publika. Najbolj opazne razlike pa nastopijo pri ciljnih. Znanstvena ali primarna interpretacija služi v prvi vrsti širjenju znanstvenih spoznanj in specifičnega znanja. Glavni cilj je potrjevanje znanstvenih teorij, posredno pa tudi utrjevanje ugleda neke znanosti in s tem pridobivanje naklonjenosti sponzorjev ali povečevanje javnih sredstev, namenjenih znanstvenim raziskavam. Dediščina (predmet, sklop predmetov ali najdišče) je za temeljne znanstvene discipline primarno vir znanstvenih podatkov in dokument izvornega okolja (Maroević, 2021, p. 314; Perko, 2021b in tam navedena literatura).

Dediščinska ali sekundarna interpretacija je kompleksen in prepleten komunikacijski proces, namenjen nestrokovni publiki. Od samega začetka je kreirana in formatirana po meri ciljne javnosti, uporablja poljuden, ljudem domač jezik. Dediščinska interpretacija gradi ne le na veljavnih in ažuriranih (znanstvenih) podatkih, temveč tudi na preverjenih informacijah, še boljše študijah navad javnosti in aktualnih družbenih potreb. Njen osrednji cilj je integracija dediščine in dediščinskih vrednot v sodobno družbo ter spodbujanje in opolnomočanje skupnosti za varovanje in ohranjanje dediščine. Podatki služijo kot izhodišče in podlaga glavne interpretacijske teme, pri čemer predmeti, spomenik ali najdišče niso glavna tema, temveč je to ideja, razvita v tekočo in povezujočo pripoved. Metoda dediščinske interpretacije črpa iz muzeologije, informatike in hermenevtike ter vključuje številna interdisciplinarna znanja in veščine, kot vidimo v primeru Sama Hama, tudi iz psihologije. Ali kot se je zapisalo Freemanu Tildnu, interpretacija je svojevrstna umetnost, ki pa se jo da priučiti. Ključnega pomena je, da nagovarja na osebni ravni, da prikazuje celoto in ne samo partikularnosti in je provokativna (Tilden, 1957, p. 34).

Arheolog ne izkopava predmetov, temveč ljudi.

(Sir Mortimer Wheeler)

Treba je priznati, da je arheološka dediščina zahtevna in predstavlja velik interpretacijski izziv (Merriman, 2002). Največji del arheološke dediščine je namreč časovno in kulturno zelo oddaljen, sodobnemu človeku povsem tuj. Prisluhljivo misli češkega filozofa Jána Patočka: »*Nimamo iste zaznave kot stari Grki, čeprav so fiziološko gledano naši čutni organi enaki. Ljudje v sekularizirani dobi ne vidimo samo različnih stvari, temveč jih vidimo tudi drugače kot tisti, ki zna reči „vse je polno bogov“, ali pa nekdo, ki povabi tujca v svojo kuhinjo, ker tam prebivajo bogovi. Zgodovinski svetovi se morda približajo na ravni vsakdanjosti, vendar ta raven v nobenem smislu ni avtonomna.*« (Patočka, 2021, p. 29).

Interpretacija, ki je v osnovi mediacija med družbami preteklosti in sedanosti, ima nalogo premostiti te časovne in kulturne hiatuse, česar pa samo z navajanjem znanstvenih podatkov ni moč storiti. Uporabiti mora sekundarne, družbeno in psihološko obogatene kulturne informacije in vključiti različne sloje humanih ter vrednostnih dimenzij (Maroević, 2021). Sledeč potrebam sodobne družbe mora naslavljalati identitetne teme, kar pa gotovo niso primarne vsebine arheoloških znanstvenih raziskav.¹³ Preteklost mora osvetljevati z več vidikov, prestopati mora meje ene same znanstvene paradigme in zavestno upoštevati tudi alternativne rešitve. Zavestno mora voditi v odprt družbeni dialog in iskati skupne odgovore (Merriman, 2004; Harrison, 2013).

Sekundarna interpretacija se na eni strani opira na temeljno znanstveno vedo, na drugi pa na teoretično, muzeološko in heritološko znanje, ki omogoča uvid v družbene vloge dediščine in dediščinskih ustanov ter prepoznavanje potreb sodobne družbe. Brez tega je interpretacija sprenevedavo poigravanje z dediščinsko vsečnostjo in bližnjica do zaslužka na račun plahnenja narodne in lokalne identitete ter krnjenja kolektivnega spomina. Včasih so posledice lahko še veliko bolj usodne, a se jih zaradi prikritih mehanizmov dediščinjenja zavemo šele skozi prizmo zapravljenih desetletij. Odražajo se kot odtujenost skupnosti od lastne dediščine. Z drugo besedo – napačen interpretacijski pristop dediščino iztrga iz družbenega okolja, naredi jo tujek v lastnem okolju, kar se sčasoma manifestira v ugašanju dediščinskih skupnosti, zanemarjanju in končnem propadu dediščine.

.....
13 Obširneje Perko, 2021b in tam navedena literatura.

Interpretacija ni in ne sme biti samo projekt, ni zgolj dobro plačan posel in ne stvar akademskega ali institucionalnega ugleda. Ni nekaj, kar bi bilo opravljeno v enem zamahu (dejanju) in vsekakor ni »izdelava turističnega produkta«. ¹⁴ Je odgovoren, družbeno načrtovan skupnostni proces z natančno prepoznanimi skupnimi cilji. »Z interpretacijo, krojeno po meri družbenih potreb (ne želja), dosežemo razumevanje in zanimanje lokalnega prebivalstva za dediščino v njihovem izvornem, osebem življenjskem okolju. Tlakujemo pot, četudi dolgo, vijugasto in strmo, do učinkovitega skupnega varovanja in ohranjanja dediščinskih in okoljskih virov. Regionalne specifičnosti in znamenitosti dajejo kraju značaj in ga odlikujejo ter razlikujejo od vseh drugih. Trajnostni dediščinski turizem ne ponuja „sedem globalizacijskih palčkov“ in drugih zgodbarskih izmišljotin, temveč tisto, kar je dalo in še daje ljudem in deželi edinstven značaj. Kar jim je omogočilo preživetje nekoč in ga zagotavlja tudi prihodnjim rodovom.« (Perko, 2021, p. 283).

Dediščinska interpretacija zraste iz kopice skrbno zbranih podatkov, ki jih z mislijo na ciljno javnost s skrbno selekcijo oblikujemo v tekočo pripoved z relevantnim družbenim sporočilom. Sposobnost posredovanja kompleksnih spoznanj, tj. odnosov in vrednot s pripovedjo, je ključna značilnost človeške vrste. Vendar termina *pripoved* ne smemo zamenjevati z izmišljenimi zgodbami, razumeti ga je treba kot tekočo *narativo*, ki smiselno poveže izbrane podatke in pri čemer so resnične anekdote (npr. o raziskovalcih, odkritjih ali preprostih ljudeh) več kot dobrodošle. Dediščinska interpretacija ni dolgozezenje, ni dediščinsko zabavljaštvo in predvsem ni in ne sme biti navajanje polresnic, kaj šele laži ter zavestno napeljevanje na pristransko hujskaštvo. Podobno kot velja za dediščino, je tudi interpretacija prvenstveno področje etike, ker je implicitno formativnega družbenega pomena in posledično stvar osrednje strokovne ter osebne odgovornosti (Díaz-Andreu, 2013).

Določite pomen stvarim in zavladal bom svetu!
(François-René Chateaubriand)

Leta 2019 je bil predstavljen predlog definicije dediščinske interpretacije. Navkljub večkratni objavi žal ni naletel na širši odmev, kaj šele da bi izzval diskusijo (Perko, 2021a). Predlog Marjete Keršič

Svetel, Jelke Pirkovič in Verene Perko prepoznava interpretacijo kot »kompleksen komunikacijski proces, vpet med dediščino, interpretatorjem in javnostjo. Opredeljuje jo kot tematsko razlago z namenom spodbuditi h kognitivnemu in emocionalnemu doživljanju dediščine v skladu z vnaprej zastavljenimi cilji. Cilji pa naj vključujejo razkrivanje in podpiranje različnih vrednot in pomenov dediščine. Pospesujejo naj vzpostavljanje osebnega odnosa, občutka pripadnosti, ponosa in osebne odgovornosti pri vseh udeležencih. Smisel interpretacije je v končnem seštevku indirektna spodbuda k varovanju in ohranjanju dediščine kot vrednote življenjskega okolja. Biti mora tudi prispevek k ohranjanju in širjenju dediščinskih znanj ter vzpodbuda za njihovo (ponovno) uporabo v dobrobit sodobne družbe.« (Perko, 2019, p. 9).

Meje empiričnega znanja

Izraz preteklost je vedno podoben oraklju, ki ga ni mogoče razumeti, če niste večši poznavalci sedanosti in graditelji prihodnosti. (Friedrich Nietzsche)

Arheologija sodi v okvir humanističnih znanosti. Osredotočena je na raziskovanje materialnih ostankov preteklosti in temelji (podobno kot večina sodobnih znanosti) prvenstveno na empirično pridobljenih podatkih (Harrison, 2013, p. 28). Empirično znanje pa ne more zadostiti potrebam spoznanja sodobnega človeka, ki stremi k iskanju smisla in dojemanju sveta kot racionalno čutno zaznavne celote. Naj se za boljšo osvetlitev problema poslužim kratkega filozofskega ekskurza. Edmund Husserl je trdil, da je treba »naravni svet« najprej odkriti, opisati in ga analizirati. Poudaril pa je tudi, »da ni mogoče dojeti „naravnega sveta“ na enak način, kot stvari dojema naravoslovje, da to zahteva temeljito spremembo odnosa, usmeritev, ki se ne osredotoča več na stvari, temveč na njihovo pojavno naravo, na način, kako se kažejo« (Patočka, 2021, p. 13). K temu naj dodam še misel češkega filozofa Jána Patočka, češ da človekovo vedenje »ni vsebovano izključno v jeziku, izjavah in njegovih tvorbah«, da »obstajajo še druge vrste razvoja in vedenj v religiji, mitu in umetnosti. Vsaka od teh dejavnosti, vsako takšno vedenje vsebuje poseben način razkrivanja bivajočega.« (to je sveta, ki nas obdaja ali *Lebenswelt* po Husserlu) (Patočka, 2021, p. 13).

Če poskušamo filozofski jezik poenostaviti, lahko rečemo, da empirične raziskave torej ne posegajo na prostor pomenov in odnosov, ti pa imajo osrednjo

14 Vzeto iz besednjaka turističnega sektorja.

vlogo pri ustvarjanju *slike naravnega sveta*, tj. *sveta človeškega življenja* (Patočka, 2021, p. 28). Sliko lahko ustvarimo šele z raziskovanjem in razumevanjem medsebojnih odnosov, kar so temeljne muzeološke naloge in naloge dediščinske interpretacije (Perko 2021, p. 125). Iz povedanega postane tudi razvidno, čemu je hrvaški muzeolog Ivo Maroević nadomestil izraz *interpretacija* s terminom *komunikacija*: komunikacija je obojestranski (tudi večstranski) proces in mediacija med različnimi, celo povsem nasprotujočimi si stranmi s ciljem najti skupno rešitev (Maroević, 2021). Dediščinska interpretacija kot večplasten komunikacijski proces omogoča osmišljanje dediščine v sodobnem družbenem kontekstu.

Naj torej sklenemo. Arheologija po naravi stvari ne more streči neposredno identitetnim, izobraževalnim, razvojno gospodarskim in tudi političnim potrebam sodobne družbe. Da bi se to lahko zgodilo, morajo arheološko gradivo in najdišča postati vrednota sodobne družbe, kar se lahko zgodi s posredstvom sekundarne interpretacije. Česar namreč ne poznamo, ne razumemo in tudi ne cenimo.¹⁵ Dediščinska interpretacija je torej presodnega pomena v procesu družbenega »uvrednotenja« arheoloških odkritij, ker z novo ustvarjenimi interpretacijskimi zgodbami omogoča prenos pomenov in odnosov, ti pa imajo osrednjo vlogo pri ustvarjanju slike sveta človeškega življenja (Lowenthal, 2008; Perko, 2019).

Zaključek: Skrite čeri sodobnega sveta relativnosti ali interpretacija kot iskanje skupnostne, povezovalne resnice

Sodobna interpretacija je po pravilu večstranska, zaželeno je tudi raba več znanstvenih paradigem, a kot že rečeno, težiti mora k skupnim rešitvam. Osrednji problem tega izhodišča pa je relativizem, kar sovпада s hudo dilemo sodobnega atomiziranega, razpršenega sveta, potopljenega v močvirja individualizma in hedonizma.¹⁶ Postmodernizem se je v duhu sodobnega postkolonialističnega diskurza uprl eni sami resnici in eni sami veliki (znanstveni, politični ali kakšni drugi)

15 Znamenito Tildnovo načelo kot spodbuda k interpretaciji, ki naj bi odpirala ljudem »vrata« dediščine.

16 Glej npr. Christopher Lasch, *Kultura narcizizma. Ameriško življenje v času zmanjšanih pričakovanj*, 2012, in Chantal Delsol, *Sovrašstvo do sveta : totalitarizmi in postmoderna*, 2019.

zgodbi. *Grand narratives* ali zgodbe o velikih voditeljih in dogodkih so označevale čas modernizma (Lyotard, 2002). Sodobje je naklonjeno zgodbam malih ljudi, »zgodbarjenju«, ki zaradi razdrobljenosti in (pre) poudarjene doživljajskosti ter (egocentričnosti) osebnih pomenov izrinja družbeno relevantne teme in neredko s hedonistično lahkotnostjo zanemarija spoznanja dolgotrajnih in finančno zahtevnih znanstvenih raziskav. Interpretacija, ki jo zasnujemo na ravni »zgodbarjenja«, podobno kot tudi muzeji v vlogi prostorov druženja in zabave, ne zmore izpolnjevati svojih družbeno-socialnih nalog. Te naloge lahko na kratko opredelimo kot posredovanje, mediacijo med družbami preteklosti in sedanjosti ter kohezijo s ciljem varovanja in ohranjanja dediščine v izvornem življenjskem okolju. To je izjemno močan razlog za podporo Ivu Maroeviću, nestorju hrvaške muzeologije, ki je – kot že omenjeno – nadomestil besedo interpretacija z izrazom komunikacija (Maroević, 2020, p. 216). Komunikacija je namreč a priori usmerjena v vzpostavljanje skupnega, vsem vpletenim stranem domačega jezika in povezovalnega cilja. Usmerjena k medsebojnemu sporazumevanju je že od začetka uravnana po pravilih medsebojnega spoštovanja in iskanja skupno veljavne resnice. To pa ne pomeni odklanjanja ali zanemarjanja različnih stališč, prav tako tudi ne generiranja različnih, med seboj ločenih »resnic«, temveč procesno in vsebinsko naravnost k skupnim stališčem, k premoščanju razlik ter iskanju skupnostne »resnice«.

Danes zelo popularno, žal pa tudi močno zlorabljeno pravilo *tisoč sonc, tisoč svetov*, ne sme obveljati tudi v primeru iskanja resnice: tisoč »resnic« vodi v zatemnjevanje »resnice« in predvsem do izgubljene volje do skupnega, povezovalnega iskanja resnice, ki je temeljno etično gibalno človeške družbe.¹⁷ Navkljub splošno razširjenemu prepričanju relativizem ne spodbuja demokratizacije družbe, temveč vodi v drobljenje sveta in nasprotja ter pospešuje manipulacije. Pravilo relativnosti se lahko zelo hitro sprevrže v prikriti mehanizem sodobnega brezvestnega upravljanja naravnih virov, ki ga lahko označimo kot nepregleden in temačen stroj governmentalizma, porojen iz hlepenja po dobičku. In ne smemo se slepiti, med najdragocenejše sodobne vire sodi dediščina. Je osrednji in nenadomestljiv identitetni, izobraževalni in razvojno politični kapital

17 Glej J. Peterson, *Konservativni manifest*, Domovina, št. 53, 23. 6. 2022, str. 12–15.

vsake skupnosti. Če dodamo, da je dediščina ključnega pomena za obstoj skupnosti ali posameznega naroda, pa tudi človeštva v celoti, potem lahko sklenemo, da pomeni upravljanje dediščine upravljanje človeških virov.

Rešitev torej nikakor ne bi smela biti interpretacija, ki omogoča »tisoče resnic« in ki vodi v k zamegljevanju slike sveta (medsebojnih odnosov in ključnih družbenih pomenov). Voditi jo mora volja po združevanju različnih pogledov in iskanje »resnice« kot povezovalnega in skupnostnega videnja sveta. Šele taka interpretacija je lahko ciljno usmerjena k ohranjanju dediščine kot vrednote življenjskega okolja. »Resnice« pa pri tem seveda ne smemo jemati v absolutističnem smislu »diktature« znanosti v okviru avtoriziranega dediščinskega diskurza¹⁸ ali kot *grandnarative* z ene ali druge politične ali institucionalne strani, ki sodobno družbo še dodatno trga na atome. Niti ne sme biti odraz znanstvenega hegemonizma (Smith, 2006, p. 29). Zasnovati jo je treba kot nikoli dokončan proces, ki ima moč sprožati najgloblje etične impulze in deluje družbeno terapevtsko ter osmišljajoče za posameznika in skupnost. Prav slednje je najpomembnejša družbeno-socialna vloga dediščine (Silverman, 2002; Šola, 2015; Harrison, 2013).

Interpretacija, posebej v tako zapletenem in resnično zahtevnem primeru, kot je neizmerno obsežna, slabo pregledna in javnosti težko dojemljiva arheološka dediščina, lahko v postmodernističnih težnjah po relativnostni pripelje do destruktivnih procesov zavračanja vsake drugačne, četudi pametne in dobre rešitve (Thomas, 2000). Takih primerov poznamo veliko. Namesto da bi poiskali skupno(stno) rešitev za spomenik, vztrajamo na petrificiranih znanstvenih (konzervatorskih, muzeoloških) načelih toliko časa, da stvar propade. Takemu vztrajanju bi zlahka nadelo izraz governmentalni cinizem, saj navkljub solidni slovenski zakonodaji in vsem ratificiranim mednarodnim listinam povzroča v družbi in dediščini nepopravljivo škodo.

V filozofskem smislu lahko dediščinsko interpretacijo označimo kot dialoško razpiranje v drugačnost in sledenje skup(nost)nim ciljem. Vanjo mora biti implicitno zaobjeta volja po kreativni

rešitvi kot pomik k (so)odgovornosti do skupnosti in k recipročnosti. Interpretacija, ki je v svojem bistvu komunikacijski proces, zahteva ciljnost, inkluzivnost, participatornost in trajnostnost.¹⁹ Vsakemu od vključenih mora omogočati dostojanstveno vključevanje kot zaupanja vrednemu partnerju in potencialnemu skrbniku ter vsaj delno tudi kot razsodniku in soodločevalcu.

Na kratko lahko sklenemo, da je interpretacija posredovanje in prenos znanja od ustanove do uporabnika s ciljem, da olajšamo razumevanje in omogočamo dostopnost. Interpretacija povezuje čustvene in intelektualne plati ter razkriva neznane vidike interpretiranega, spreminja stereotipna stališča in spodbuja javnost k lastnemu odkrivanju (Slack, 2021, p. 21). Po hermenevtski definiciji je to nikoli dokončan proces, ki ne temelji na vnaprej določenih rešitvah, temveč na kreativnem iskanju sprejemljivih skupnostnih rešitev. Te pa zaradi mnogih dejavnikov, kot so nenehno naraščanje novih znanstvenih spoznanj in naglega spreminjanja družbe ter potreb neke skupnosti, nikoli ne morejo biti dokončne. Šele s trajnimi, ponavljajočimi se in različnimi oblikami komunikacije in sodelovanja se more dediščina preleviti v nosilko identitetnih in drugih družbenih procesov (Anico and Peralta, 2009).²⁰ Zaradi krhke in edinstvene narave arheološke dediščine nobeden od omenjenih procesov ne more biti vzpostavljen brez vrednostne hierarhije, pri čemer mora biti trajnostno ohranjanje dediščine v službi skupnosti (po vzoru ekomuzeja) na prvem mestu.²¹

Dediščinska interpretacija terja strokovno zrelost, družbeno odgovornost in polnost etičnega delovanja. Vključuje profesionalen odnos do temeljne znanosti, dobro poznavanje materije in družbenih značilnosti dediščine kot neločljive celote nekega prostora, časa ter ljudi. Obsegati mora dobro premišljeno strateško načrtovanje, ki temelji na »skladišču« dejstev, in vključevati mora vse zainteresirane posameznike ter skupine (Slack, 2021). Interpretacijski načrt je strateški dokument, ki delno že narekuje upravljavski načrt. Samo v tem primeru bo interpretacija zares služila svojemu temeljnemu družbenemu namenu,

19 Kar je temeljna zahteva številnih mednarodnih listin, slovenskih zakonskih podlag in ustave, glej: <http://icomos.splet.arnes.si/files/2015/06/doktrina2.pdf>.

20 In v tem smislu se potrjuje pravilnost Maroevičeve rabe termina komunikacija.

21 O ekomuzejih obširneje T. Šola, 2003 in 2011, Perko 2014 in Babić 2018 ter tam navedena literatura.

18 Avtoriziran dediščinski diskurz je oznaka za (prepogosto avtoritativni) odnos do nestrokovne javnosti, ki ga z vidika institucionalne moči razvijejo strokovnjaki različnih dediščinskih ustanov, glej L. Smith, 2006, str. 29.

tj. ohranjanju dediščine kot vrednote življenjskega okolja (Šola, 2003).

Na koncu lahko razmišljanje o dediščinski interpretaciji le še sklenemo z že dolgo poznano mislijo: *homo mensura*.

Zaključeno: Kamnik, 4. julija 2022

Citirana literatura:

Anico, M. and Peralta, E. 2009, *Heritage and Identity. Engagement and Demission in the Contemporary World*. London – New York: Routledge, Taylor & Francis Group.

Arnold, B. 2008, Prehistory as Political Legitimizing, in: Murray, T. and Evans, C. (eds.) *Histories of Archaeology: A Reader in the History of Archaeology*. Oxford: Oxford University Press, p. 124–144.

Babić, D. 2018, Ekomuzej – poziv k participativnemu upravljanju z dediščino, in: Štepec, D. and V. Hazler (eds.): *Dežela kozolcev. Muzeji na prostem in ekomuzeji kot izziv sodobnemu varstvu in popularizaciji kulturne dediščine*. Ljubljana, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, p. 67–86.

Beck, L. and Cable, T. 2002, *Interpretation for the 21st Century: Fifteen Guiding Principles for Interpreting Nature and Culture*, Illinois: Sagamore Publishing.

Delsol, C., 2019, *Sovraštvo do sveta: totalitarizmi in postmoderna*. Ljubljana: Družina.

Díaz-Andreu, M. 2007, *A World History of Nineteenth Century Archaeology, Nationalism, Colonialism, and the Past*. Oxford, New York: Oxford University Press.

Díaz-Andreu, M. 2013, Ethics and Archaeological Tourism in Latin America. *International Journal of Historical Archaeology*, 17, p. 225–244.

Draženič, M. in Smrekar A. 2020, *Priročnik za interpretacijo dediščine*. Ljubljana: Inštitut Antona Melika, ZRC SAZU.

Gadamer, H.-G. 2001, *Resnica in metoda*. Zbirka Labirinti. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura.

Glažar, N. 2008, Listine o kulturni dediščini ter obletnica UNESCO, *Arhivi*, 31/1, p. 31–51.

Habjanič, O. and Perko, V. 2018, Museum collections as a reflection of cultural landscape : the Interpretation of collective memory. *European journal of multidisciplinary studies*. Online ed. 2018, vol. 3, no. 4, p. 170–179.

Ham, H. S. 2013, *Interpretation: Making a Difference on Purpose*. Colorado: Fulcrum Publishing Golden.

Herrin, J. 2009, *Byzantium: The Surprising Life of a Medieval Empire*, Princeton: Princeton University Press.

Holtorf, C. 2007, *Archaeology is a Brand!: The meaning of archaeology in contemporary popular culture*, Oxford: Archaeopress.

Hudson, K. 1988, *Museums of Influence*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ignjatović, A. 2007, *Jugoslovenstvo u arhitekturi 1904-1941*, Beograd: Gradjevinska knjiga.

Johnson, M. 2010, *Archaeological Theory: An Introduction*, Chichester: Wiley-Blackwell.

Knudson, D. M., Cable, T. T. and Beck L. 2003, *Interpretation of Cultural and Natural Resources*, Pennsylvania: Venture Publishing, Inc. State College.

Lasch, Ch. 2012, *Kultura narcisizma. Ameriško življenje v času zmanjšanih pričakovanj*. Mladinska knjiga, Ljubljana.

Lowenthal, D. 1998, *The Heritage Crusade and the Spoils of History*, Cambridge: Cambridge University Press.

Lowenthal, D. 2008, Fabricating Heritage Narratives: Locale, Region, Nation: <http://ocw.mit.edu/courses/urban-studies-and-planning/11-947-imaging-the-city-the-place-of-media-in-city-design-and-development-fall-1998/lecture-notes/7.pdf>.

Lyotard, J.-F. 2002, *Postmoderno stanje*. Ljubljana: Analecta.

Maroevič, I., 2020, *Uvod v muzeologijo*. Ljubljana: Slovensko muzejsko društvo.

Merriman, N. 2002, Archaeology, heritage and interpretation, in: B. Cunliffe, W. Davis, C. Renfrew (ur.) *Archaeology: The Widening Debate*, Oxford, New York: Oxford University Press: p. 541–566.

Merriman, N. 2004a, Involving the Public in Museum Archaeology, in: Merriman N. (ed.), *Public Archaeology*, London, New York: Routledge: p. 85–108.

Merriman, N., 2004, *Public Archaeology*. London: Routledge.

Pallottino, M. 1968, *Che cosa è l'Archeologia*, Firenze: Sansoni Editore.

Patočka, J. 2021, *Krivoverski eseji o filozofiji zgodovine*, Ljubljana KUD Apokalipsa.

Perko, V. 2014, *Muzeologija in arheologija za javnost: muzej Krasa*. Ljubljana: Kinetik, zavod za razvijanje vizualne kulture.

Perko, V. 2021a, Arheološka dediščina, zaklad pod našimi nogami. Pomen interpretacije za varovanje arheološke dediščine, turizem in trajnostni razvoj, in: Friš, D. and Matjašič, M. (eds.) *Kaštelir. Prazgodovinska gradišča in etnobotanika za trajnostni turizem*, Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba, p. 273–299.

Perko, V. 2021b, Moč in nemoč temeljnih znanosti v muzeju in varljiva lahkotnost muzeologije. *Argo : časopis slovenskih muzejev*. 64/2, p. 122–131.

Perko, V., Pirkovič, J. and Keršič Svetel M. 2019, Čarobna moč mitov in interpretacija materialne kulture, In: Perko, V. (ed.) 9. *Valičev arheološki dan*. Kranj, Gorenjski muzej, p. 4–16.

Plestenjak, A. 2013, *Vpliv politike na oblikovanje arheološke dediščine: Primer prezentacij arheološke dediščine v Ljubljani*. Doctoral Dissertation. University of Ljubljana, Faculty of Arts.

Popadić, M. 2017, The Origin and Legacy of the Concept of Museality. *The Problems of Museology*, 2 /16, London, New York: Routledge p. 3–11.

Schnapp, A. 1996, *The Discovery of the Past: The Origins of Archaeology*, London: British Museum Press.

Silverman, L. H. 2002, The therapeutic potential of museums as pathways to inclusion, in: Sandell R. (ed.), *Museums, Society, Inequality*, Abingdon, New York: Routledge, p. 69–83.

Slack, S. 2021, *Interpreting Heritage. A Guide to Planning and Practice*. London, New York: Taylor & Francis, Routledge.

- Skeates, R. 2000, *Debating Archaeological Heritage*, London: Duckworth.
- Smith, L. 2004, *Archaeological Theory and the Politics of Cultural Heritage*. London, New York: Routledge.
- Smith, L. 2006, *Uses of Heritage*, London, New York: Routledge.
- Šola, T. 2003, *Eseji o muzejima i njihovoj teoriji. Prema kibernetičkom muzeju*. Zagreb: Hrvatski nacionalni komitet ICOM.
- Šola, T. 2015, *Mnemosofy. An Essay on the Science of Public Memory*. Zagreb, European Heritage Association.
- Šola, T. 2011. *Prema totalnom muzeju*, Beograd: Centar za muzeologiju i heritologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.
- Thomas, J. 2000, Introduction: The Polarities of Post-Processual Archaeology, in: Thomas J. (ed.) *Interpretive Archaeology: A Reader*, London: Leicester University Press, p. 1–18.
- Tilden, F. 1957, *Interpreting our Heritage*. Chapel Hill, NC, The University of North Carolina Press.
- Venetucci, B. P. 2007, *Dallo scavo al collezionismo. Un viaggio nel passato dal Medioevo all'Ottocento*, Roma: De Luca Editori d'Arte, 2007.

INTERNETNI VIRI:

- Zakon o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 16/08, 123/08, 8/11 – ORZVKD39, 90/12, 111/13, 32/16 in 21/18 – ZNOrg) <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4144> (dostop: 28. 6. 2022).
- Evropska listina o trajnostnem turizmu in zavarovanih območjih: <https://www.europarc.org/library/europarc-events-and-programmes/european-charter-for-sustainable-tourism/> (dostop: 28. 6. 2022).
- Listine ICOMOS v slovenskem jeziku, Doktrina 1, Doktrina 2, Doktrina <http://icomos.splet.arnes.si/files/2015/06/doktrina2.pdf> (dostop: 28. 6. 2022).

ROLE OF INTERPRETATION IN THE PRESERVATION OF ARCHAEOLOGICAL HERITAGE

The article considers heritage interpretation as a form of multilateral communication and a modern archaeological heritage management method. It provides insight into the social role of archaeology and explains the fundamental heritological concepts of heritage as identity, educational, development-economic, and political capital. Author highlights the differences between scientific and heritage interpretation, which differ in the normative language and method used as well as the target audience. The most noticeable differences occur in the objectives. Scientific or primary interpretation primarily serves as the dissemination of scientific and specific knowledge from the field of selected basic sciences. The main goal is to confirm scientific theories and, additionally, indirectly strengthen the reputation of a science and thereby win the favour of sponsors or increase public funds. Heritage or secondary interpretation is primarily a complex and intertwined communication process; it is from the very beginning intended for a non-expert audience and is created and formatted according to the target audience. It is characterised by vernacular language. Its main goal is integrating cultural heritage and heritage values into modern society and encouraging and empowering communities to protect and preserve cultural heritage in its original environment. The method of heritage interpretation includes and connects museological, hermeneutic, heritological and many other interdisciplinary knowledge and skills. The article underlies the modern heritage interpretation as a way of establishing a social dialogue between the profession and the public and moving toward democratising of modern society. With a short philosophical and anthropological excursus, the author justifies the interpretation in a broader humanistic sense.